

3.5.2012

Dnro 1516/4/12

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Esittelijäneuvos Tapio Rätty

LASTENSUOJELULAITOS EI VOI KOHDISTAA RAJOITUSTOIMENPITEITÄ AVOHUOLLOSSA OLEVAAN LAPSEEN EIKÄ HÄNEN VANHEMPIINSA

BARNSKYDDSinSTITUTIONEN KAN INTE INRIKTA BEGRÄNSANDE ÅTGÄRDER FÖR BARNEN ELLER DENNAS FÖRÄLDRAR SOM BEFINNER SIG INOM ÖPPENVÅRDEN

Kantelija kertoi, että hänen alaikäinen lapsensa on sijoitettu 4.3.2012 avohuollon tukitoimenpiteenä lastensuojelulaitokseen - - -. Kantelija kertoi, että lasta vastaanottokodissa tavatessaan, hän joutui ennen tapaamisia ja tapaamisten jälkeen puhaltamaan alkometriin. - - - Kantelija kysyi, voidaanko häneen ja lapseen kohdistaa rajoitustoimenpiteitä erityisesti sen takia, että lapsi on sijoitettu laitokseen avohuollon tukitoimenpiteenä.

- - -

Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskäytäntöä ja – mahdollisuuksia (lastensuojelulain 34 §). Avohuollon tukitoimien järjestäminen edellyttää lapsen huoltajan ja 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumusta. Avohuollon tukitoimia ei voida siten järjestää vastoin asianosaisten (lapsen huoltajan tai 12 vuotta täyttäneen lapsen) mielipidettä. Mikäli lapsen huoltaja (tai 12 vuotta täyttänyt lapsi) vastustaa avohuollon tukitoimien järjestämistä ei edellytyksiä tukitoimien järjestämiselle siis ole. Tällaisessa tilanteessa avohuollon tukitoimien järjestäminen on lopetettava ja sosiaalihuollon viranomaisella on tämän jälkeen velvollisuus arvioida sitä, millä tavoin lapsen ja hänen perheensä lastensuojelun asiakkuutta mahdollisesti jatketaan ja tuleeko asiassa ryhtyä lastensuojelulain mukaisiin muihin, esimerkiksi kiireellisiin toimenpiteisiin.

Avohuoltona järjestettävästä sijoituksesta on säädetty lastensuojelulain 37 §:ssä. Säännöksen mukaan lapselle voidaan järjestää asiakassuunnitelmassa tarkoitettulla tavalla avohuollon tukitoimena tuen tarvetta arvioivaa tai kuntouttavaa perhehoitoa taikka laitoshuoltoa yhdessä hänen vanhempansa, huoltajansa tai muun hänen hoidostaan ja kasvatuksesta vastaavan henkilön kanssa.

- - -

Lastensuojelulain 45 §:n mukaan, kun lapsi on otettu huostaan, sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on oikeus huostaanoton tarkoituksen toteuttamiseksi päättää lapsen olinpaikasta sekä hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta ja näiden toteuttamiseksi tarpeellisesta opetuksesta ja terveydenhuollosta. Kun lapsi on sijoitettu lastensuojelulain tarkoittamin tavoin kiireellisesti kodin ulkopuolelle, on sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä vastaavalla tavalla oikeus päättää lapsen asioista kiireellisen sijoituksen tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa.

Avohuollon sijoituksen aikana oikeus päättää lapsen asioista ei siirry sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle siten kuin lastensuojelulain 45 §:ssä säädetään. Oikeus päättää siitä, miten lapsen yhteydenpito ja lapsen tapaamiset järjestetään ja toteutetaan, on yksin lapsen huoltajalla. Lapsen huoltajalla on oikeus päättää myös lapsen terveydenhuollon järjestämisestä. Sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä tai sen alaisilla viranhaltijoilla ei siten ole oikeutta rajoittaa huoltajalle kuuluvia oikeuksia ilman siihen oikeuttavaa nimenomaista säännöstä.

Sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä, sen alaisella viranhaltijalla tai laitoksella ei ole yksipuolisesti myöskään oikeutta rajoittaa lapsen ja hänen vanhempansa (huoltajansa) tapaamisia tai asettaa tapaamisten toteuttamiselle sellaisia ehtoja, johon lapsen huoltaja ei ole suostunut. Eri asia on, että huoltosuunnitelmassa tai muulla tavoin on voitu nimenomaisesti sopia esimerkiksi tapaamisten määrästä, niihin sisältyvistä ehdoista sekä tapaamisten järjestämistavoista. Kuten edellä on todettu, edellyttävät nämä asiakassuunnitelmassa tai muutoin sovitut seikat huoltajan nimenomaista suostumusta.

Lastensuojelulain 11 luvussa on säädetty sijaishuollossa olevaan lapseen kohdistettavista rajoitustoimenpiteistä. Näitä rajoitustoimenpiteitä voidaan kohdistaa vain laitoshuollossa olevaan yleensä huostaan otettuun (tai kiireellisesti sijoitettuun) lapseen. Lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä ei voida käyttää avohuollon sijoituksen aikana. Rajoitustoimenpiteitä ei voida kohdistaa myös lapsen huoltajiin, vanhempiin tai muihin läheisiin henkilöihin.

Puhalluttamisessa on kysymys lastensuojelulain tarkoittamasta henkilönkatsastuksesta. Tällaiseen menettelyyn joka kohdistuu lapsen huoltajaan tai muuhun lasta tapaamaan tulleeseen henkilöön ei voida ryhtyä lastensuojelulain perusteella.

Kuten edellä on esitetty, edellyttää tällainen menettely (puhalluttaminen) viranomaisen ja huoltajan välillä tehtyä sopimusta. Sosiaalihuollon asiakkaan on tullut nimenomaisesti suostua siihen, että tapaamisten toteuttamisen ehtona on esimerkiksi päihitteettömyys, joka voidaan osoittaa esimerkiksi puhalluskokeella. Tällaisen suostumuksen on oltava aito eli sosiaalihuollon asiakkaalla tulee olla oikeus kieltäytyä toimenpiteestä ilman seuraamusten pelkoa. Tämä johtuu jo osaltaan myös avohuollon tukitoimien luonteesta. Avohuollon tukitoimia järjestetään viranomaisen, lapsen vanhempien ja hänen huoltajiensa kanssa yhteistyössä. Avohuollon järjestäminen edellyttää siten lapsen vanhemmilta myötävaikutusta ja kykyä ja halua toimia avohuollon sijoituksen tavoitteiden mukaisella tavalla.